

як дерево, над водним потоком посаджене, що родить свій плід своєчасно, і що листя не в'яне його, — і все, що він чинить, — щаститься йому!

Не так ті безбожні, — вони як полова, що вітер її розвіває! Ось тому-то не встоять безбожні на суді, ані грішними в зборі праведних, — дорогу¹, бо праведних знає Господь, а дорога безбожних загине!

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Давидові псалми (1845)

1

Блаженний муж на лукаву
Не вступає раду,
І не стане на путь злого,
І з лютим не сяде.
А в законі Господньому
Серце його й воля
Навчається, і стане він,
Як на добрім полі
Над водою посажене
Древо зеленіє,

Плодом вкрите. Так і муж той
В добрі своїм спіє,
А лукавих, нечестивих
І слід пропадає,
Як той попіл над землею
Вітер розмахає.
І не встануть з праведними
Злії з домовини,
Діла добрих оновляться,
Діла злих загинуть.

Робота з текстом

Осмислюємо прочитане. 1. Визначте ознаки переспіву у вірші Т. Шевченка.
2. Які ідеї втілено в переспіві українського поета?

Порівнюємо. Чим подібні й чим відрізняються подані тексти?

Для обговорення. Яким, на вашу думку, має бути якісний (вдалий) художній переклад? Сформулюйте вимоги до нього.

Творче завдання. 1. Напишіть невеличкий твір-роздум на тему «Діла добрих оновляться, Діла злих загинуть» (8–10 речень). 2. Підготуйте разом з учителем і своїми однокласниками виставку ваших улюблених книжок зарубіжних авторів, розкажіть про перекладачів, які їх перекладали, про особливості їхніх перекладів.

Перевірте себе

1. Дайте визначення понять «оригінал» і «переклад». У чому полягає специфіка художнього перекладу? 2. Які види перекладу ви знаєте? Розкрийте їх своєрідність. 3. Чим відрізняється переспів від перекладу? 4. Які події вплинули на розвиток української перекладацької традиції? 5. Назвіть імена відомих українських перекладачів. Які їхні переклади ви знаєте?

¹ Дороба — тут: життя, учинки, життєвий путь.

УРОК 2

Тема уроку. Розташування слів за абеткою. Виконання аналітико-синтетичних вправ

Мета. *Формувати* в учнів уміння розташовувати слова в абетковому порядку, здійснювати аналітико-синтетичні вправи (звуко-буквений аналіз, зіставлення звукової схеми зі словом); *закріпити* знання другокласників про українську абетку; *поповнювати* словниковий запас новими словами (*мушля, гонг, литаври, арфа*); *виховувати* пильність до рідного слова.

ОРІЄНТОВНИЙ ЗМІСТ УРОКУ

I. На етапі актуалізації опорних знань і вмінь учнів.

• Учитель демонструє зображення навчального приладдя: ручка, олівець, зошит, пенал, лінійка та іграшковий кубик. Діти називають предмети, слова, які називають ці предмети, можна записати на дошці в довільному порядку.

— Який з предметів зайвий, чому? (*Кубик — іграшка*).

— Назвіть послідовно звуки в слові *ручка* (можна інше слово). Які букви позначають приголосні (голосні) звуки в цьому слові?

— Визначте, у якому із записаних слів звуків менше, ніж букв. (*Олівець, м'який знак не позначає звуку*).

— Запишіть слова в абетковому порядку.

• **Фронтальна перевірка.** Учитель розташовує зображення предметів у відповідній послідовності, діти перевіряють правильність виконання завдання.

1. Робота в зошиті*.

Каліграфічна хвилинка (вправа 1, с. 2). Написання слова *азбука*.

2. Робота з підручником.

• Виконання вправи 1 (с. 6).

Діти називають зображення в тому порядку, у якому їх подано в підручнику, визначають, якою буквою позначено перший звук кожного слова.

— Які слова починаються однаковим звуком? Якою буквою позначено цей звук? Чи можна за першою буквою визначити порядок запису цих слів? (*Груша, гриби*).

Учитель пояснює учням, що в такому випадку порядок запису слів визначають за другою (третьою) літерою. Діти спочатку прого-

БИЛИНА ЯК ЖАНР ДАВНЬОРУСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

І великими, і малими ділами можна заслужити милість Божу.

Володимир Мономах. «Повчання дітям»

Поетичне відображення історії Київської держави в билинах. Понад десять століть тому в Києві, столиці Русі-України, як і тепер, виблискували на сонці куполи церков і було чути малинові дзвони... Біля палацу князя Володимира збиралися гості з різних земель, купці й простий народ. Вулиці й площі наповнювалися людом, для якого гуслярі голосно співали пісні про перемогу княжої дружини над ворогами, героїчні діяння руських воїнів і мудре правління князя. Ці пісні називали *билинами* (з давньорос. *быль* — те, що було), або *старинами*, чи *старинками*.

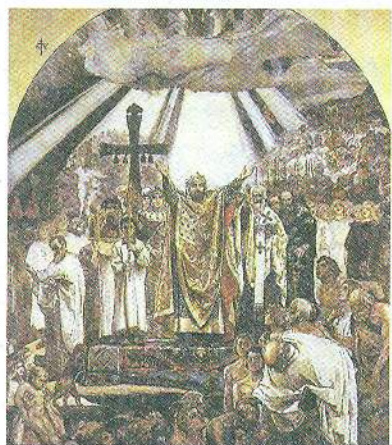
У билинах трапляються імена реальних історичних діячів. В образі билинного князя Володимира (Володимир Красне Сонечко) поєдналися риси київських князів — Володимира Святославича (бл. 960–1015, за його правління в 988 р. відбулося хрещення Русі) і Володимира Мономаха (1053–1125, під час його правління відбулося зміцнення держави).

Билини передавали з вуст в уста, від покоління до покоління. Давно минули ті часи, а в билинах назавжди закарбувались історичні події, пов'язані зі зміцненням Київської держави, а також дух наших пращурів, які прагнули свободи, миру та світлого ідеалу.

Собор Святої Софії. м. Київ

В. Васнецов. Хрещення Русі.
1885–1896 рр.

У билинному епосі також діють реальні князі — Вольга (Олег) Святославич, Добриня, Гліб, Всеслав Полоцький, бояри Ставр і Путята, купець Садко та ін. Згадуються половецькі хани — Шарукан (Шарк-великан, Кудреван), його син Отрак і внук Кончак (Коньшак), хан Сугра, Тугоркан (Тугарин-Змій), татарські хани — Батий і Калин-цар. Ці імена історичних діячів уможливили визначення хронологічних меж сюжетів билин — приблизно 975–1240-і роки. У билинах ідеться про військові походи київських князів, їхню боротьбу з кочовими племенами, що загрожували Київській державі (печеніги, половці, татари та ін.), а також про інші аспекти тогочасного буття — працю, торгівлю, мистецтво. Билини мали на меті укріпити дух народу, об'єднати людей різних соціальних станів довкола рідної держави.

Географія билин досить широка й конкретна. Київ, Чернігів, Новгород, Муром і південні краї — місця дії в багатьох билинах. Інколи в них згадуються «заморські землі» — Царград (або Візантій, Константинополь, нині

Стамбул), Єрусалим. Однак які б історичні події не були взяті за основу билин, які б реальні імена й місця не згадувалися, вони обов'язково переосмислювалися народними співцями, котрі давали легендарне трактування тому, що колись відбувалося в Київській державі.

Характерні ознаки билин. Билини стали втіленням історичного минулого, народного духу, думок і прагнень людей Київської держави. У билинах у казковій, напівфантастичній формі знайшли відтворення уявлення народу про добро і зло, війну і мир, ідеальних героїв, працю, державну владу, місце людини на землі. Не випадково персонажі билин, як і в казках, поділяються на позитивних і негативних. Позитивні герої (Ілля Муромець, Микула Селянинович, Альоша Попович, Добриня та ін.) відстоюють добро й справедливість. Вони не прагнуть воювати, але за необхідності беруть у руки меч і захищають Руську землю. Негативні персонажі (Калин-цар, Соловей-Розбійник, Змій Горинич та ін.), навпаки, несуть зло: вони загрожують миру й спокою людей, заважають їхній вільній праці, а тому однозначно засуджуються билинними співцями.

Героями давньоруських билин стали богатирі (Ілля Муромець, Альоша Попович, Добриня та ін.) або люди з винятковими здібностями (наприклад, Садко, Василина Микулівна, Микула Селянинович та ін.). Народ поетизує й ідеалізує їх, наділяючи великою внутрішньою силою та позитивними моральними рисами. Ратний і трудовий подвиги є однаково величними для давніх співців. Сила героїв не тільки в їхніх фізичних можливостях або зброї, а в глибинах їхнього духу, моралі й патріотизмі. Міць билинних героїв усіляко возвеличується, примножується за допомогою гіперболи. Вони долають страшні перешкоди, б'ються з численними ворогами, а нерідко й з фантастичними персонажами (у цьому теж виявляється гіпербола). Як уважали безіменні автори, людина має бути вірним сином своєї землі, служити їй вірою й правдою, захищати від загарбників, мечем і плугом торувати шлях своєму народові до щасливого майбуття.

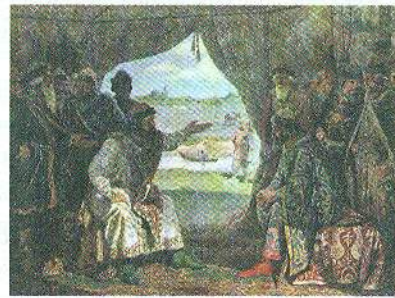
У билинах також відображено роздуми людей того часу про державність та ідеального правителя. Ім'я билинного князя Володимира оповите серпанком легенд, народною любов'ю й теплом. Герої вірно служать йому і, хоча інколи ображаються на нього, ніколи не йдуть проти Володимира. Служити йому — означало бути відданим рідній землі. Тому в момент важких випробувань герої забувають про особисті образи й ідуть у бій із ворогами.

Звернімо увагу на те, що більшість билинних персонажів — прості люди незнатного походження. Вони володіють не тільки силою, а й знають грамоту (як Ілля Муромець), уміють грати на гуслах і складати пісні (як Добриня, Ставр Годінович, Садко), можуть навіть грати в шахи (як Василина Микулівна) і творити всілякі дива. У зображенні численних талантів билинних героїв виявилися бажання народу прославити просту людину свого часу, віра в її творчий розвиток.

У фіналі билин, як і в народних казках, завжди перемагає добро, мудрість, праця, любов і справедливість.

Милозвучності билинам надає особливий билинний вірш без рими й без поділу на строфи. Кількість складів у рядках є різною, довкола сильних наголосів в одному рядку

У творах цього періоду втілено гостре прагнення до свободи, що було обумовлено численними набігами кочових племен на Київську державу й боротьбою народу з ними. Тому билинні герої не терплять будь-якого насильства, вони обстоюють не тільки власну гідність, а й честь, і незалежність своєї землі.

О. Ківшенко. Долобський з'їзд князів (побачення Володимира Мономаха зі Святополком). 2007 р.